

а від випускників університетів також вимагається, щоб вони вільно розмовляли двома іноземними мовами і, крім того, пасивно володіли третьою. Це міцний фундамент для прямої міжнародної комунікації, що важливо для набуття досвіду в іноземних бібліотеках, - нехай то буде запрошен-

ня для виступів з лекціями або перебування по стипендіях, які, приміром, Україні надає Австрія. У великих книгозбірнях мають працювати бібліотекарі зі знанням іноземних мов і високою кваліфікацією, щоб можна було розвивати багатосторонні міжнародні контакти.

БІБЛІОТЕКИ КИЇВСЬКОЇ РУСИ Н.Полонська-Василенко

«... в Києві ширилася й ішла розумова культура. Вже за часів Володимира в Києві були школи для дітей вищих верств дружини. За Ярослава кількість шкіл зростає, крім шкіл, де вивчали грамоті, з'являються й спеціальні, де навчали музиці, малярству. Життя ставило такі вимоги, що треба було знати чужі мови, що треба було багато писемних, та й до того ж добре писемних людей для всякого роду листування. Починаючи з Володимира, Київ стає своєрідним осередком, з якого поширюються на Україну та й за її межі, до Новгороду тощо, книги різного змісту. Ці книги було переписано спеціальними переписувачами. Така справа вимагала багато підготовки: в книгах XI ст. бачимо виключно високий художній смак, чудові орнаменти, оформлення абзаців - «красних рядків» окремо виписаними літерами з складним орнаментом. В цих літерах в одне фантастичне ціле об'єднали східні, візантійські, ірландські орнаменти, звичний стиль з квітчастим, люди з геометричними схемами, що утворили щось нове, прегарне й єдине. Чудові заставки та концівки прикрашають сторінки рукописних книг, величезна кількість цих орнаментів та прикрас перетворює Євангелії та «збірники» на альбоми малюнків, на збірки творів невідомих майстрів. Важко сказати, якій з орнаментованих книг XI ст. треба дати перше місце, що найкраще в них. Чудово переписане орнаментоване «Слово Григорія Великого», ще краще - «Збірник Святослава» з його мініатюрами, на яких подано родину князя Святослава та святителів. Тут подано виключної краси орнаментальну рамку: вона являє трьохбанну церкву з золотими банями, оточену фантастичними тваринами та птицями - це той широкий світ, який оточує цю церкву. Цікаво, як сприймав цей світ майстер: для нього світ не є безодня порока й зла, як уявляли цей світ середньовічні аскети, ні, це світ радості, блиска, сонячних променів: яскраві павичі з їх хвостами, райські птахи, невідомі квіти - все це наче в чудовому ювелірному виробі блищать і сяє тисячами яскравих життєрадісних фарб. Ці мініатюри нагадують кращі ювелірні колти з перегородчастою емаллю, і не звати, що з чого запозичено? Виключної краси також мініатюри Трійської псалтирі, де знаходимо портрети княжни Гертруди, Ярополка - Петра та його дружини Олени в св'яткових блискучих одягах, в чудових вінцях на головах, прикрашених дорогоцінними камінцями. Надзвичайно гарно оформлене так зване Мстиславове Євангеліє, але ще вище, ні з чим не зрівняна пам'ятка мистецтва - «Остромирове Євангеліє», яке було написано на замовлення посадника Новгородського Остромира. Тут усе гарно: й саме письмо, й ті мініатюри євангелістів, що прикрашають його. Спосіб виконання літер, манера, якою написано ці ювелірно-майстерні мініатюри дає підстави віднести й цей художній твір до Києва. Адже маємо дуже велике й цінне свідчення про те, як далеко йшли культурні впливи Києва.

Нетривкий матеріал, на якому писали книги, - хоч це був пергамент, недбайливе ставлення до речей, жадливі події, що переживала Київська земля протягом майже тисячеліття не сприяли збереженню цих творів мистецтва. Лише одиниці випадково дожили до наших часів, а скільки загинуло їх в полум'ї пожеж, руйнації, грабунків і людського вандалізму... Але й те, що щасливо на користь людей та науки зберіглося, свідчить про високий рівень культури доби Ярослава. Лише там, де шанують, кохають книгу, могли з'являтися подібні мистецькі твори, книга, чудово орнаментована, книга високої художньої, а разом з тим і грошової цінності, не є той предмет розкоші, який приваблює дикуна. <...>

Цілком природно, що таке оформлення книг свідчить про те, що було широко розвита письменність, що зверталася увага не лише на зовнішню сторону книги, але й на її зміст.

За часів Ярослава переписування книг вважалося справою важливою, святою. Зростала пошана до книжного слова. В «Збірнику», переписаному р. 1076 для князя Святослава зазначалося, що без книжного почитання не можна досягнути праведності: «як корабль не составиться без цвяхів, так праведник не збудується без книжного почитання».

...

За Ярослава існували вже бібліотеки, так літописець оповідає, що Ярослав «Збирав писців» і «Многы книги списав положи в церкви св. Софії», цю справу продовжували інші князі, аматори книг - син його Святослав, унук Володимир Мономах. Патерик Печерський згадує бібліотеку князя чернігівського Минали Святоші, яку він лишив монастиреві «суть же і книги его многы и до нынє».

Зміст цих книг був дуже різноманітний, серед них було багато церковних книг, а також і світських.

Прийняття християнства з Візантії відкрило шлях до Києва візантійській літературі, а також і болгарській. Переписували церковні книги, твори, зв'язані з церквою, життя святих, морально-дидактичну літературу, збірники слів Івана Златоустого та інших отців, під різними назвами: «Златоуст», «Златоструй», «Маргарит», «Ізмарагд» тощо. Були збірники різноманітного змісту, як «Пчоли», в яких зібрано різні уривки, анекдоти, оповідання не лише церковних письменників, а також античних, Платона, Аристотеля. Відомі історичні хроніки Іоанна Маляли, Георгія Сінкеля тощо. Було поширено чимало творів східного походження, які перейшли, можливо теж через посередництво Візантії - як повість про Будду, перероблена (у) на роман царевича Йосафата, от (як «Слово о премудром Акірі», «Стефаніт та Іхнілат», «Дванадцять слів царя Махаіші» тощо).

Разом з тим проходили твори західно-європейського письменства - «Повість про Індійське царство», переклад Римського Патерика, «Бесіди Григорія Великого», легенди про св. Нацлана, життя Нацлана та Людмили, збірники молитов з іменами католицьких святих.

Дуже рано, поруч з перекладною літературою в Києві зароджується власне, оригінальне письменство. Першим хронологізованим пам'ятником літератури доби Ярослава є «Слово о законі и благодати» митрополіта Іларіона, першого київського митрополіта українського походження. ... Цей панегірик не має зразків в попередній візантійській або болгарській літературі, і виявляє виключний ораторський талант автора. По силі, красі, поетичності він повинен бути поставленим поруч з славним «Словом о полку Ігореві».

...

Самий факт появи такого твору в XI столітті свідчить про високий рівень інтелектуальної культури Києва, бодей лише в представниках вищих шарів його суспільства.»

Ф. 42, 12 (Арх. Полонської-Василенко)

Київ. «Стольний град Володимира та Ярослава». Доповідь, прочитана на засіданні пленуму Музею - архіву переходової доби історії Києва.

Машинопис 1942, 12 серпня. Збережено мову оригіналу.